

Eduskunnan tiedusteluvalvontavaliokunta

K 14/2024 vp

Tiedusteluvalvontavaltuutetun kertomus vuodelta 2023

Valiokunnalle annetuissa vuosikertomustani koskevista asiantuntijalausunnoissa on mainintoja siviili- ja sotilastiedustelutoiminnan laillisuusvalvontaan liittyvästä yhteistyöstä. Totean laillisuusvalvonnan muotojen ja keinojen sekä niitä koskevan yhteistyön osalta seuraavan:

Harjoittamani laillisuusvalvonnan strategisena lähtökohtana on ollut tiedusteluvalvontavaltuutetun käytettävissä olevien laillisuusvalvonnan muotojen ja keinojen laajan valikoiman hyödyntäminen niin pitkälle kuin se on mahdollista tiedusteluvalvontavaltuutetun itsenäisyyttä ja riippumattomuutta vaarantamatta. Laillisuusvalvonnan muodoilla tarkoitan lainvastaisuuksia ennaltaehkäisevää ennakollista valvontaa, lainvastaisuuksia estävää reaaliaikaista valvontaa ja lainvastaisuuksiin puuttuvaa jälkikäteistä valvontaa. Tiedusteluvalvontavaltuutetun poikkeuksellisen hyvät tiedonsaantikeinot ovat mahdollistaneet valvontatoiminnan painottamisen kokonaisvaltaiseen ennakolliseen ja kattavaan reaaliaikaiseen valvontaan. Laillisuusvalvonnan keinoilla tarkoitan erilaisia valvontatoimivaltuuksia tiedonsaantioikeuksien käyttämisestä laillisuusvalvonnallisten seuraamusten määräämiseen. Valvontatoimivaltuuksien käyttämisen yhteydessä on mahdollista myös yhdistellä ennakollisen, reaaliaikaisen ja jälkikäteisen valvonnan elementtejä.

Laillisuusvalvojien tehtävien osalta voidaan erottaa toisistaan perinteinen lainsäädännön noudattamisen valvonta ja modernimpi oikeuksien toteutumisen edistäminen. Lainvastaisuuksia estävä reaaliaikainen valvonta ja lainvastaisuuksiin puuttuva jälkikäteinen valvonta liittyvät lainsäädännön noudattamisen valvontaan. Lainvastaisuuksia ennaltaehkäisevä ennakollinen valvonta liittyy oikeuksien toteutumisen edistämiseen.

Tiedustelutoiminnan valvonnasta annetun lain 7 §:n mukaisista tiedusteluvalvontavaltuutetun tehtävistä lainsäädännön noudattamisen valvontaan kuuluvat tiedustelutoiminnan lainmukaisuuden valvonta (1 kohta) sekä perus- ja ihmisoikeuksien tiedustelutoiminnassa toteutumisen valvonta (2 kohta). Tiedustelumenetelmien käytön osalta tiedustelutoiminnan lainmukaisuus tarkoittaa tiedustelumenetelmien käytön yleisten edellytysten, tiedustelumenetelmän käytön erityisten edellytysten ja tiedustelutoiminnan yleisten periaatteiden noudattamista. Perus- ja ihmisoikeuksien tiedustelutoiminnassa toteutumista turvaa perusoikeusmyönteinen laintulkinta ja -soveltaminen.

Tiedusteluvalvontavaltuutetun lakisäätteisistä tehtävistä oikeuksien toteutumisen edistämiseen kuuluvat oikeusturvan toteutumisen ja siihen liittyvien hyvien käytäntöjen edistäminen tiedustelutoiminnassa (3 kohta) sekä lainsäädännön toimivuuden seuraminen ja arvioiminen ja tiedusteluvalvontavaltuutetun tarpeelliseksi katsomien kehittämis ehdotusten tekeminen (4 kohta). Oikeusturvan toteutumiseen ja siihen liittyviin hy-

viin käytäntöihin vaikuttavat tiedustelutoiminnan organisointi ja ohjeistus sekä vallitseva tiedustelukulttuuri. Lainsäädännön toimivuuden seuraaminen ja arvioiminen sekä kehittämis ehdotusten tekeminen voi sisältää lainsäädännön tulkinnan tukemista oikeudellisia käsitteitä analysoimalla sekä oikeudellisia käsitteitä ja oikeusnormeja systematisoimalla.

Sekä lainsäädännön noudattamisen valvontaan että oikeuksien toteutumisen edistämiseen liittyen apulaistietosuoja valvontavaltuutetun lausunnossa mainitaan tiedusteluvalvontavaltuutetun ja apulaistietosuoja valtuutetun ensimmäisen yhteistarkastuksen toteuttaminen vuonna 2024. Yhteistarkastuksesta saadut kokemukset olivat myönteisiä ja samankaltaisten tarkastusten toteuttamista on tarkoitus jatkaa. Lainsäädännön noudattamisen valvontaan liittyen eduskunnan oikeusasiamiehen lausunnossa kuvataan tämän Helsingin käräjäoikeuden käräjätuomareilta saamaa palautetta tiedusteluvalvontavaltuutetun osallistumisesta tiedustelumenetelmiä koskevien asioiden tuomioistuinkäsittelyihin. Riippumattomien tuomioistuinten toiminnan valvonta ei kuulu sinällään tiedusteluvalvontavaltuutetun tehtäviin ja toimivaltaan, mutta tiedusteluvalvontavaltuutetulla on kuitenkin oikeus hakea muutosta tuomioistuimen tiedustelumenetelmää koskevassa asiassa tekemään päätökseen. Tiedustelumenetelmien käytön lainmukaisuuden valvontatehtäväänsä liittyen tiedusteluvalvontavaltuutetun toimesta tapahtuva muutoksenhaku tuomioistuimen päätökseen tulisi kyseeseen lähinnä tilanteissa, jossa tiedusteluvalvontavaltuutettu katsoo tuomioistuimen ylittäneen selvästi perustuslain tai muun lain mukaisen harkintavaltansa. Perus- ja ihmisoikeuksien tiedustelutoiminnassa toteutumisen valvontatehtäväänsä liittyen tiedusteluvalvontavaltuutetun toimesta tapahtuva muutoksenhaku tuomioistuimen päätökseen voisi tulla lisäksi kyseeseen perusoikeusmyönteisen laintulkinnan ja -soveltamisen edistämiseksi sellaisen kysymyksen osalta, jolla on merkittävä ja kulloinkin käsiteltävänä olevaa asiaa laaja-alaisempi vaikutus perusoikeuksien turvaamisen kannalta.

Oikeuksien toteutumisen edistämiseen liittyen tiedusteluvalvontavaltuutettu antaa säädöshankkeita koskevia lausuntoja ministeriöille ja eduskunnan valiokunnille. Tiedusteluvalvontavaltuutetun toiminnon edustaja voi osallistua myös ministeriöiden lainvalmisteluun pysyvän asiantuntijan roolissa. Muun muassa sisäministeriön ja puolustusministeriön lausunnoissa todetaan tiedusteluvalvontavaltuutetun toiminnon edustajan tämankaltainen osallistuminen käynnissä oleviin siviilitiedustelulainsäädännön ja sotilastiedustelulainsäädännön tarkistamishankkeisiin. Valtioneuvoston oikeuskanslerin lausunnossa mainitaan ministeriön, oikeuskanslerin ja tiedusteluvalvontavaltuutetun keskinäinen vuorovaikutus yhtä säädöshanketta koskeneen oikeuskanslerin säädösehdotusten ennakkollisen valvonnan yhteydessä (ks. HE 157/2024 vp s. 49, 50 ja 56-61). Oikeuksien toteutumisen edistämiseen liittyy myös eduskunnan oikeusasiamiehen lausunnossa mainittu tiedusteluvalvontavaltuutetun akateeminen verkottuminen. Tuore verkottumiseen liittyvä esimerkki on Joonas Widlundin 28.11.2024 Vaasan yliopistossa tarkastettu väitöskirja, jonka toisena esitarkastajana toimi tiedusteluvalvontavaltuutetun toiminnon johtava asiantuntija Mikael Lohse Lapin yliopiston oikeusinformatiikan ja tiedustelututkimuksen dosentin roolissaan.

Kimmo Hakonen
Tiedusteluvalvontavaltuutettu